

Ирина Томић

СНОВИЋЕЊА СТВАРНОСТИ

Поводом првог Бијенала фантастике, које је одржано 2021. године, Оливер Томић је у свом тексту јако добро приметио да се уметници, који су излагали тада, нису упињали да буду оригинални, већ да су са лакоћом били аутентични, односно изворни и искрени. Они су следили сопствене снове, замисли и машту, и својим делима су обогатили већ постојећи свет. Исти аутор је, такође, исправно констатовао да права фантастика није ескапизам, није бекство од стварности, да она не проистиче из пуког незадовољства манифестованим светом, него је резултат другачијег виђења тог света и да ту манифестацију не чини само спољашња, физичка реалност у којој се човек рађа, ствара и умире, него и она унутрашња, психичка.

Сада, на Другом Бијеналу фантастике, такође су присутни аутентични радови, који, пак, чине један другачији матрикс. Наиме, у међувремену је фантастика постојањем Бијенала добила обезбеђено присуство у излагачком корпусу, што је многим изврним ствараоцима донело велико олакшање. Бијеналом је фантастици коначно враћено место које заслужује у савременој српској историји уметности.

Фантастика, како је већ поменуто, није ескапизам. Она је, напротив, саставни и креативни део сваког људског бића, јер сви сањамо и у сновима упознајемо и/или стварамо невероватне светове и бића. Шпански писац и филозоф Мигуел Унамуно дефинисао је људска бића као „сан који сања“. Сањањем се проширује простор могућег размишљања. Није без разлога још древна индијска мисао у сновима видела виши облик постојања од грубог битисања на јави. Кроз сањање комуникација постаје спонтан и слободан начин одношења према ономе што се изгубило у модерним друштвима.

Сањање пружа бесконачан простор и омогућава људима да генеришу креативне, нове идеје. Снови и сањање су стога доста природно повезани са стваралачким уметничким

процесом и та веза доноси битно нови квалитет у реални свет. Наиме, снови најчешће остају у поседу сневача, али зато уметничка дела, од оног тренутка када се поделе са публиком, постају део свакога који је са њима био у додиру. На тај начин уметност постаје друштвено сањање. Оно усмерава пажњу на заједничку културу и знање. Као и снови, и друштвено сањање је старо колико и човек. Према Гордону Лоренсу, сан је био схватан као преовлађујући културни феномен, а не само као алатка за разумевање психе појединца. Сетимо се само значаја снова кроз историју, од Епа о Глигамешу до сна Константина Великог. Аборицини су, на пример, користили снове како би се информисали о свакодневном животу. Снови, као и уметност, увек одсликавају и део окружења у којима настају. Лоренс каже да ум, односно психа производи **сномишљење** (*dream-thinking*). Наиме, мишљење и сви креативни, инвентивни процеси имају корене у неиздиференцираном матриксу несвесних представа, што чини подлогу оних свесних, које користимо свакодневно. Друштвено сањање је, као и уметност, а посебно уметност фантастике, комуникацијски чин дељења снова, фантазама уметника, али и уметничког односа према свету и његовог окружења. Кроз уметничка дела, чија је једна од основних одлика да буду виђена, уметник делује и на примарну публику (која је дело видела), али и на ону секундарну, којој ће примарна публика описивати и интерпретирати виђено. Тиме се ствара бесконачни матрикс асоцијација, емоција, снова и промишљања. Тај матрикс рефлектује несвесно, бесконачне процесе у будном стању, као и друштвено искуство, које се појављује у сновима и у уметничкој инспирацији, а наставља да живи кроз посматраче.

За уметнике који стварају уметност фантастике је од критичне важности постојање Бијенала, јер могу без задршке да буду своји, да се не оптерећују тиме коме се све обраћају, нити да на било који начин прилагођавају публици своја дела. Они су коначно на своме и, као и њихова уметност, сасвим ослобођени. У односу на дискурс друштвеног сањања, значај постојања Бијенала фантастике је енорман, јер су границе све даље, а утицаји све јачи и далекосежнији. У том светлу, тешко је преценити значај који је у настанку ове манифестације одиграла Фондација Михајловић-Феникс, одигравши у савременим условима улогу великих патрона и мецена из старине.

Из новонасталог матрикса овогодишњег Бијенала изашли су бројни симболи, појмови, асоцијације и емоције... Жири је добрим делом, такође, учествовао у његовом

формирању. Прегршт свега извире само из назива одабраних дела (*Лице света, Старац и море, Дуго чекање, Живот на Месецу, Страх, Скривене намере, Стварање камена мудрости, Алхемијски перивој сна, Nustophilia, АН! Artificial Happiness, Изолација, WOW-UPS, Golden box 1941 постеља за царство, Сећање на Веласкеза, Soul music, Bella Vista, Поподне, И пад је лет, Морска птица, Звездарице, Поливилењак, Нух, Дечак са кормилом, Девојка са крином и златном јабуком*): мудрост, знање, сећање, сан, душа, страх, инспирација, машта, борба, ... Наставак низа и обогаћење матрикса остаје на публици... до наредног Бијенала.

У Београду, 30.06.2023.